

מומחה לרבים דן יחידי

בסנהדרין ד' ע"ב ת"ר דיני ממונות בשלשה ואם היה מומחה לרבים דן אפי' יחידי. פרש"י דכתיב בצדק תשפוט וקסבר אין כאן ערוב פרשיות. כלומר, הברייתא סוברת כמ"ד מדאורייתא יחיד דן בדיני ממונות. תוס' מקשה א"כ תקשי הך ברייתא לר' אבהו דאמר שנים שדנו אין דיניהם דין לדברי הכל. תוס' מוסיף להקשות בדף ו' ד"ה וכי תימא וכו'. לרש"י בודאי מאן דלית ליה ערוב פרשיות סובר דיחיד דן ופליג עליה דרשב"ג דסבר הדין בשלשה, וא"כ מה אומרת הגמ' וכי תימא פליגי רבנן עליה דרשב"ג הא בודאי פליגי.

ונראה לתרץ לדעת רש"י דר' אבהו שאמר שנים שדנו לדברי הכל אין דיניהם דין כוונתו כל החולקים בפשרה מודים ששנים שדנו אין דיניהם דין. וכך הם דברי רש"י דף ב ע"ב ד"ה דברי הכל לקמן קאי דפליגי בפשרה ואשמעינן ר' אבהו דבדין כולו מודו דבענין ג'. לאמר מודה ר' אבהו שיש הסוברים שנים שדנו דיניהם דין אלו האומרים שאין ערוב פרשיות. לכן את הברייתא של מומחה לרבים שדן יחידי יעמיד ר' אבהו לאותו מ"ד דאין ערוב פרשיות.

אכן אם ר' אבהו מודה שיש הסוברים שדיני ממונות דנים ביחיד א"כ מדוע הגמ' בדף ו' מקשה לר' אבהו מהמשנה דן את הדין הרי אפשר להעמיד את המשנה כמ"ד שאין ערוב פרשיות ולא קשה לר' אבהו כמו שלא קשה מהברייתא של מומחה לרבים הדין יחידי. וי"ל ר' אבהו סובר שלהלכה שנים שדנו אין דיניהם דין כלומר הלכה כמ"ד שיש ערוב פרשיות א"כ קשה מהמשנה שסתמה שיחיד יכול לדון והרי הלכה כסתם משנה לכך הקשתה הגמ' לר' אבהו מדן את הדין. אבל מהברייתא של מומחה לרבים לא קשה שאין הכרח לומר שהלכה כהברייתא אלא הלכה כמ"ד ערוב פרשיות.

תוס' מקשה על רש"י עוד קושיא לרש"י למאן דאית ליה ערוב פרשיות אין מומחה לרבים דן יחידי. ורב יוסף בגיטין סובר עבדינן שליחותיהו עלמא אית ליה ערוב פרשיות ובסוגין סבר רב יוסף דיחיד שהוא מומחה לרבים דן.

גם קושיא זו לשיטת רש"י אינה קושיא שכן תוס' לעיל דף ב ע"ב ד"ה ליבעי נמי מומחין כתב בשם רש"י שהלימוד בפרק המגרש שצריך מומחים הוא מלפניהם ולפניהם קאי אשבעים זקנים הכתובים בסוף פרשת משפטים. והקשה תוס' הרי בסנהדרין הלמוד הוא מאלקים ולמה שני פסוקים ומתריך בגיטין לענין מילי דכפיה איירי. כלומר שני למודים יש א. שצריך מומחים ושלשה לפסק הדין וזה למ"ד ערוב פרשיות ילפינן מאלקים ב. שצריך מומחין

לענין כפיה. ולפ"ו רש"י יתרץ שרב יוסף ס"ל לענין כפיה ילפינן מלפניהם שצריך מומחים לכן בגיטין אמר שליחותיהו עבדינן אבל לענין הפסק דין סובר רב יוסף שאין ערוב פרשיות וסגי במומחה לרבים אחד ולא בעי שלושה.

תוס' מקשה קושיא שלישיית הגמ' מסתפקת אם מומחה לרבים דן בלא רשות דינו דין או אין דינו דין. ולשמאל הרי אין ספק שיחיד שדן דינו דין אפי' שאינו מומחה ועל כרחך ספק הגמ' הוא אליבא דרבי אבהו נמצא שגם לרבי אבהו יחיד מומחה יכול לדון. המהרש"א דן בדברי תוס' אלו ולא הבנתי את דבריו. ופשטות קושיית תוס' היא לשמואל בודאי גם בלא רשות הדין דין ולרבי אבהו לפי רש"י גם רשות לא תעזור ואין דינו דין א"כ אליבא דפי ספק הגמ'. ואי אפשר לומר שספק הגמ' הלכה כמי כשמואל או כרבי אבהו שהרי הגמ' הניחה שברשות הדין בודאי דין וזה לא כרבי אבהו.

על קושיית תוס' יש להוסיף שהרי רש"י עצמו סותר את דבריו דהכא משמע מדבריו שלר' אבהו דסבר ערוב פרשיות אין מומחה לרבים דן יחידי וכדף ו' הגמ' שואלת לר' אבהו מהמשנה דן את הדין וכתב שם רש"י במומחה ליכא למימר מדקחני סיפא אם היה מומחה לב"ד משמע טאילו אפשר היה להעמיד במומחה לא היה קשה לר' אבהו שמודה ר' אבהו דמומחה דן יחידי וזה סותר את דבריו בדף ה'.

ונראה לישב שיטת רש"י שבודאי מודה ר' אבהו דברשות יכול מומחה לרבים לדון לדעת רש"י ולכן בדף ו' כתב אילו היה אפשר להעמיד המשנה במומחה לא היה קשה לר' אבהו כיון שרש"י סובר כל מומחה מקבל גם רשות לדון [וכדעת הרמב"ן המובא בחדושי הר"ן]. והטעם שבלי רשות לר' אבהו אינו יכול לדון וברשות דינו דין הוא פשוט הרי רשות פוטרת מחוב ממון אם טעה בדין והריב"ש סימן רע"א מסביר שהיות ולריש גלותא יש סמכות לרדות את העם א"כ כשנותן רשות לדיין הרי הדיין כמו שקבלוהו בעלי הדין. ולפ"ו רשות זה כמו שקבלוהו וכמו בקבלוהו בעלי הדין יכול לדון גם דיין שאינו כשר וגם יחיד א"כ גם ברשות יכול לדון דיין יחיד שרשות הרי היא כקבלוהו. והכרחי לבאר כך שכן, לא יתכן שלרש"י ר' אבהו יחלוק על כל המושג של קבלת רשות שענינה הוא ליחיד מומחה לרבים שכן ג' הדיוטות אינם צריכים רשות ורק היחיד צריך רשות, לא יתכן שכל הסוגיא והדוגמאות של קבלת רשות כגון רבי שנתן רשות תהינה שלא כר' אבהו.

לפ"ו בעית הגמ' אם יחיד גמיר וסביר דן בלי רשות האם דינו דין או אין דינו דין היא האם הלכה כשמואל או כר' אבהו. אם דינו דין הלכה כשמואל כי לר' אבהו אין יחיד יכול לדון אלא אם כן קבל רשות. ומסקנת הסוגיא שהלכה כשמואל ומומחה לרבים דן יחידי אפי' לכתחילה והדיוט אם דן בדיעבד דינו דין.

לפי האמור שר' אבהו מודה דיחיד מומחה שקבל רשות יכול לדון אין להקשות מדוע רש"י לא העמיד הברייתא כר' אבהו ומיירי בקבל רשות מפני שהברייתא השוותה יחיד מומחה לרבים לג' וכמו ג' דינם דין בלא רשות כך יחיד מומחה לרבים.

הרב זלמן ברוך מלמו

הסיבה שהביאה את רש"י להנחה שלר' אבהו יחיד אפי' מומחה לרבים אין דינו דין מפני שאין שום טעם לתקנה כזו שהרי מהתורה צריך ג' מומחים ומשום נעילת דלת די בתקנת ג' הדיוטות ולמה לתקן עוד תקנה שיחיד מומחה יכול לדון. ועל כרחק הברייתא שאומרת דיחיד יכול לדון טוברת מהתורה די באחד והתקינו ג' הדיוטות כדי שיהיה לפחות חד דגמיר אכן לא בסלו את היחיד אם הוא מומחה לרבים וגמצא שאין פה אלא תקנה אחת שיחיד שאינו מומחה לא ידון אלא בג'.

לפ"ו תימה מדוע תוס' הבין שלרש"י ר' אבהו טובר שיחיד מומחה לרבים וקבל רשות אין דינו דין. נראה שלתוס' קבלת הרשות אינה יכולה להכשיר את הדיין ואם בלא רשות אין דינו דין רשות לא חועיל לו. כנראה לתוס' כל כח הרשות הוא לפטור את הדיין מתשלום אם טעה בדין.

וגמצא שמחלו' רש"י ותוס' בכח הרשות מריש גלותא. לתוס' כח הרשות הוא רק לפטור מתשלום אם טעה הדיין בדין. וכפי שכתב הרא"ש בסוגיא דדיין שטעה בפרק רביעי וז"ל שכיון שמומחה הוא ולא היה ראוי לטעות אלא מזליה דהוא גברא גרם כדתנן בבכורות כל המומחה לב"ד פטור מלשלם וכן טבח אומן שקילקל ומראה דינר לשולחני וגמצא רע מומחים פטורין. עכ"ל. כלומר סיבת הפטור הוא מפני שהוא אנוס בטעותו ועיין ש"ך כ"ה ס"ק ט"ו אות ג'. לעומת זה דעת רש"י היא שהרשות של ריש גלותא פוטרת מטעם שכח ריש גלותא כאילו קבלוהו עליהם והקבלה היא שכל שיאמר יקימו, ולפ"ו גם רשות ריש גלותא מועילה לעשות יחיד שאינו ראוי לדון בעצמו שיוכל לדון כקבלוהו עליהם.

בעצם מחלו' זו כמעט מפורשת בין התוס' והריב"ש שכן תוס' דף ה' ד"ה נקיטנא רשות וכו' סובר כל מי שקיבל רשות יכול לתת רשות ולא רק ריש גלותא בעצמו. לדעת הריב"ש סימן רע"א רק ריש גלותא יכול לתת רשות ומי שקבל רשות מריש גלותא אינו יכול לתת רשות לאחר. ועל כרחק המחלו' במהות הרשות אם הרשות הוא העברת כח ריש גלותא ולעשות כאילו קבלוהו עליהם א"כ דוקא ריש גלותא יכול לתת רשות. אך אם הרשות היא רק מן סמיכה שאדם זה ראוי ורשאי לדון א"כ אין צורך שיתן הרשות דוקא ריש גלותא. ויכול כל מי שקיבל רשות לתת רשות לאחרים. רש"י והריב"ש סוברים ריש גלותא נותן רשות מפני שזו העברת כח שיש לריש גלותא וכמו שבעצמו יכול לדון ואם טעה פטור שהרי קבלוהו יש לו היכולת לתת רשות לדון מכוחו ויהיו פטורים כשם שהוא פטור. לתוס' הרשות הוא רק כעין סמיכה וקביעה שאדם זה מתאים לדון ולהורות וזה יכול לתת כל מי שקיבל רשות.

אכן רש"י והריב"ש מדגישים שכח ריש גלותא מפני שיש להם כח ורשות ממלכי פרס כלומר הכח מדינא דמלכותא והפקר ב"ד הפקר ולכן פטורים בטעו. לתוס' הכח של ריש גלותא מהיותם צאצאי הזכרים והנשיא בא"י מנקבות. לתוס' הרשות היא מתן הכשר וזה נותן הגדול בתורה והגדול בישראל ואין זה תלוי בכח השררה הנובעת מרשות מלכי פרס.

לפ"ז אפשר להבין דברי רש"י ב' ע"ב שכתב ד"ה מומחים סמוכים וגטלו רשות מנשיא לדון. לכאורה מדוע סמוך צריך רשות. אכן לרש"י סמוך הרי הוא מורשה לדון אבל אם טעה אינו פטור שכן כל סמוך נסמך על ידי סמוך אחר בלבד ולכן בעי רשות הנשיא כדי להפטר מתשלום אם טעה וזה רק יכול הנשיא דהוי כקבלוהו עלייהו.

לפ"ז אפשר להבין את ההבדל בין פרש"י ותוס' בשאלה אלא מעתה טעו לא ישלמו פרש"י כיון דברשות רבנן נחתי הווי להו כמומחים וכל המומחה לב"ד פטור. לרש"י הקובע את הפטור מהתשלום זה הרשות לדון וכיון שג' הדיוטות רשאים לדון א"כ שיהיו פטורים אם טעו. רש"י לשיטתו.

אד תוס' סובר שהקובע את הפטור זה המומחים שהם אנוסים כשטעו א"כ מה שייך שג' הדיוטות יהיו פטורים אם טעו הרי הם אינם אנוסים וטעותם מצויה. לפיכך מבאר תוס' את שאלת הגמ' אלא מעתה טעו וכו' כיון שחוששים לנעילת דלת א"כ אם טעו שיהיו פטורים כדי שיהיו מוכנים לדון ולא יחששו. מעתה שבארנו הסוגיא בדף ה' לפי שיטת רש"י מובנת שיטת הרמב"ם שפסק מהתורה יחיד יכול לדון הל' סנהדרין פ"ב ה"י והקשו עליו מפרש"י הרי במקום אחר פסק ע"פ ופסק שלחותיהו עבדינן ומשמע שצריך ג' מומחים. ואף אמנם שאפשר לתרץ הקושיות וכפי שמתרץ הקצות סימן ג' אך עדין קשה מה הכריח את הרמב"ם לסבור שיחיד יכול לדון ולהכנס בכל החלוקים בין כפיה לדין ובין הודאה בפניו לפסק דין. ע"ש בקצות.

אכן הגמ' בסוגין דף ה' היא שהביאה את הרמב"ם לדרך זו שכן פשוט להרמב"ם כרש"י בסוגיא ולפ"ז הספק בגמ' אם צריך רשות הוא האם מהתורה יחיד יכול לדון או לא וההכרעה שיחיד יכול לדון וכיון שכך הגמ' פסקה לכן הרמב"ם פסק יחיד יכול לדון מהתורה.

ומתישב מדוע פסק הרמב"ם שנים שדנו אין דיניהם דין הרי הגמ' בדף ג' אומרת שלמ"ד מהתו' יחיד דן א"כ אית ליה דשמואל דשנים שדנו דיניהם דין. הרמב"ם למד מסוגין שכן שאלת הגמ' בסוגין אינה כשמואל שהרי לשמואל גם הדיוט יכול לדון וכ"ש גמיר וסביר ועל כרחך השאלה היא האם הלכה כר' אבהו שאין יחיד דן בלא רשות בשום אופן או הלכה לא כר' אבהו ויחיד מומחה שדן בלא רשות דינו דין משמע דוקא במומחה השאלה אבל בשאינו מומחה באמת אין דינו דין דמנלן שיהיה דין נמצא סוגין פליגא על הסוגיא בדף ג' והרמב"ם פסק כסוגין ולא קשיא על הרמב"ם מהסוגיא בדף ג'.